

Kredieten aan particulieren – Analyse van de in de Centrale voor kredieten aan particulieren geregistreeerde gegevens⁽¹⁾

H. De Doncker

Inleiding

In het kader van de strijd tegen de overmatige schuldenlast, werd de Centrale voor kredieten aan particulieren (CKP) op 1 juni 2003 omgevormd tot een «positieve» centrale. Doordat ze alle consumenten- en hypothecaire kredieten registreert die door ingezeten natuurlijke personen voor privédoeleinden worden afgesloten, alsook de eventuele wanbetalingen die eruit voortvloeien, geeft de Centrale sinds die datum een vrijwel volledig beeld van de kredietverlening aan particulieren⁽²⁾.

Op verzoek van het Begeleidingscomité van de CKP werden de in de Centrale beschikbare inlichtingen in de loop van het jaar 2005 grondig geanalyseerd⁽³⁾. Met die analyse werd een dubbel doel nagestreefd. Enerzijds werden de gegevens inzake overeenkomsten en personen uit het positieve en het negatieve luik onderzocht om een algemeen overzicht van de belangrijkste kenmerken van de markt van het particuliere krediet te schetsen. Anderzijds werd ook een eerste aanzet gegeven, zij het op basis van geaggregeerde gegevens, tot het opsporen van wanbetalersprofielen van kredietnemers. Het is meer bepaald dit laatste aspect van de analyse dat in deze tekst aan bod komt.

Hoewel de CKP door de verplichte deelname van de kredietgevers nagenoeg de hele markt van het particuliere krediet bestrijkt, dient toch te worden onderstreept dat er belangrijke beperkingen kleven aan de geregistreeerde informatie, met directe implicaties voor de onderzoeks-

mogelijkheden en/of de interpretatie van de resultaten. Deels wegens de kenmerken van de geregistreeerde informatie, deels wegens technische aspecten m.b.t. het gegevensbestand, houdt het onderzoek dan ook een aantal beperkingen in. Zo is het voornamelijk gebaseerd op geaggregeerde gegevens m.b.t. het aantal door de kredietemittenten gerapporteerde kredietovereenkomsten, en is het, bij het gebrek aan historische reeksen, structureel van aard. Verder blijft de analyse van het leen- en terugbetalingsgedrag volgens de kenmerken van de kredietnemers gelimiteerd tot de in de CKP geregistreeerde demografische variabelen, namelijk leeftijd en woonplaats.

Leen- en terugbetalingsgedrag en kenmerken referentiepersonen

De analyse m.b.t. wanbetalersprofielen is erop gericht verschillen in het leen- en terugbetalingsgedrag naargelang van de kenmerken van de kredietnemers te achterhalen.

(1) Deze tekst is een uittreksel van de analyse die in januari 2006 onder dezelfde titel als Working Paper 78 in de gelijknamige reeks werd gepubliceerd. De volledige tekst van Working Paper 78 kan gedownload worden van de website van de NBB. (www.nbb.be).

(2) Een nadere omschrijving van de in de CKP geregistreeerde informatie is terug te vinden op de website van de NBB. (www.nbb.be).

(3) Het onderzoek werd uitgevoerd op gegevens voor de periode maart-april 2005. Het betrof een «bevroren» bestand in die zin dat enerzijds schrappingen die tijdens deze periode plaatsvonden in het bestand werden bewaard, en anderzijds wijzigingen en correcties m.b.t. geregistreeerde personen en overeenkomsten die na de onderzoeksperiode werden gemeld, niet werden beschouwd in de berekeningen. De voor het onderzoek gebruikte gegevens wijken om die redenen enigszins af van de door de CKP gepubliceerde cijfers.

Aangezien wanbetalingen⁽¹⁾ refereren aan overeenkomsten i.p.v. personen – een persoon kan immers meerdere kredieten aangaan die niet noodzakelijk allemaal negatief geregistreerd zijn, en bovendien treedt iedere persoon niet noodzakelijk als enige debiteur voor (een deel van) zijn kredieten op – werd daartoe een link gelegd tussen de informatie inzake personen en de overeenkomsten: de kredieten werden met name geassocieerd met de woonplaats en de leeftijd van de eerstvermelde debiteur, hierna « referentiepersoon » van het krediet genoemd.

Leeftijd

Wat de leeftijd van de referentiepersonen betreft, kunnen verschillende concepten worden onderzocht. Afgezien van de leeftijd van de geregistreerde kredietnemers op het moment van de raadpleging van de gegevens, hebben immers ook de « initiële » leeftijd, d.w.z. de leeftijd van de kredietnemers op het moment van het afsluiten van de kredietovereenkomst, en de « wanbetalingsleeftijd », d.w.z. de leeftijd op het moment dat de betalingen achterstallig werden, een toegevoegde waarde.

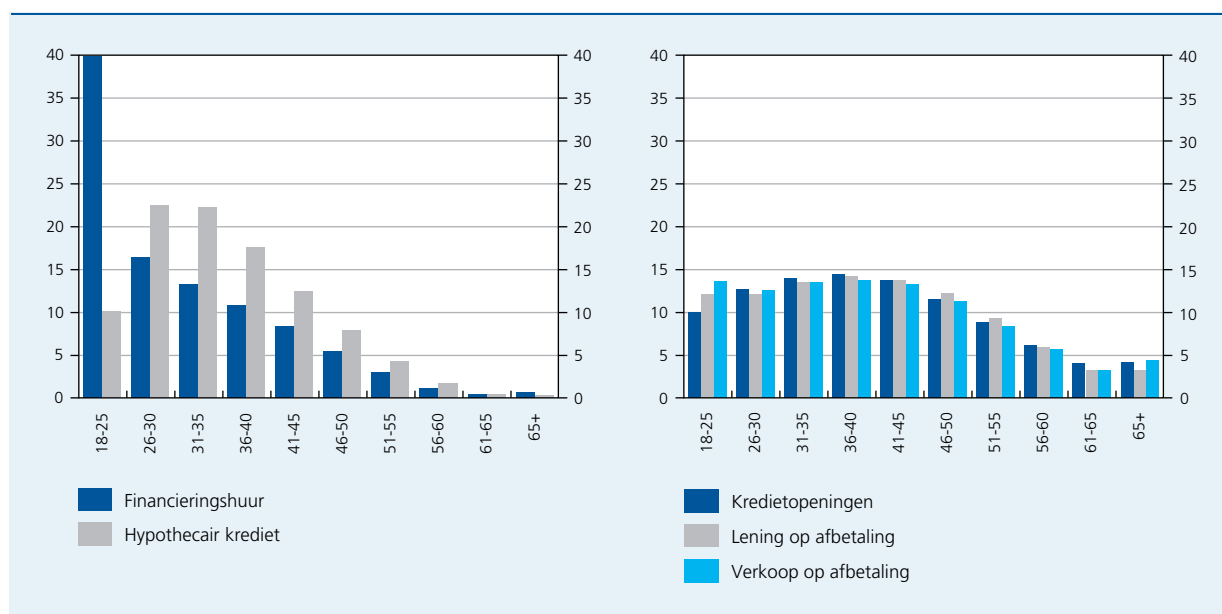
(1) De wanbetalingen worden in de CKP geregistreerd zodra zij beantwoorden aan de per krediettype voorgeschreven criteria. Zij omvatten zowel de achterstallige niet-geregulariseerde als de geregulariseerde (dit zijn de aangezuiverde) contracten; op het ogenblik van het onderzoek was het niet mogelijk beide afzonderlijk te behandelen.

(2) Financieringshuur is een uitdovende kredietvorm; het aandeel van die overeenkomsten is procentueel verwaarloosbaar. De kredietvorm « financieringshuur » wordt in het vervolg van dit artikel dan ook niet afzonderlijk behandeld.

De frequentieverdeling van de referentiepersonen naar initiële leeftijd varieert enigszins naar kredietvorm, en dit op de wijze die men redelijkerwijze kan verwachten op basis van de theorie inzake de levenscyclus van het krediet (grafiek 1).

De jongste kredietnemers, met name de 18- tot 25-jarigen, vormen veruit de belangrijkste ontlensersgroep in het geval van financieringshuur⁽²⁾; nagenoeg 40 pct. van de overeenkomsten van dit type wordt namelijk afgesloten door kredietnemers uit deze leeftijdsgroep en het relatieve belang van de daaropvolgende leeftijdsgroepen neemt snel af. Bij de verkopen op afbetaling en de leningen op afbetaling is die jongste leeftijdsgroep iets sterker vertegenwoordigd binnen de kredietnemers dan bij de overige twee kredietvormen, zij het in merkkelijk mindere mate dan bij financieringshuur. Zoals bevestigd wordt door de door de FOD Economie gepubliceerde gegevens inzake de bestemming van de consumentenkredieten, gaat het bij financieringshuur en verkopen op afbetaling om kredietvormen die bij uitstek gericht zijn op het verwerven van auto's en computers en zijn bovenstaande bevindingen dus in overeenstemming met de levenscyclustheorie. De piekleeftijd inzake hypothecair krediet valt in de daaropvolgende leeftijdsgroepen, namelijk 26-30 en 31-35; deze leeftijdsgroepen nemen overigens gemiddeld ook de hoogste bedragen op. De verdeling van de kredietnemers naar initiële leeftijd is voor het hypothecaire krediet duidelijk onevenwichtig: maar liefst 90 pct. van dit soort

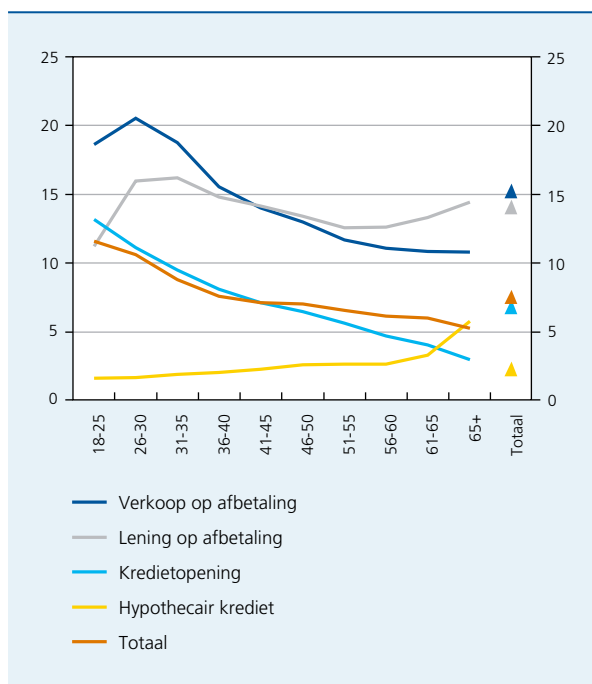
GRAFIEK 1 FREQUENTIEVERDELINGEN VAN DE REFERENTIEPERSONEN NAAR INITIËLE LEEFTIJD (procenten)

Bron: CKP.

GRAFIEK 2 WANBETALINGSPERCENTAGES NAAR LEEFTIJDKlassen

(achterstallige overeenkomsten in procenten van de uitstaande overeenkomsten naar leeftijdsklasse)

Bron: CKP

overeenkomsten wordt aangegaan vóór de leeftijd van 45 jaar. Kredietopeningen, leningen op afbetaling en verkopen op afbetaling daarentegen, blijken, zoals de theorie stelt, kredietvormen te zijn die een ontlenerspubliek aantrekken dat gelijkmatiger gespreid is over de leeftijdsgroepen.

Ten gevolge van de beschikbaarheid van gegevens, meer bepaald de korte ontstaansgeschiedenis en de bewaartermijnen in het positieve luik van de CKP, is het thans niet mogelijk om representatieve wanbetalingspercentages – deze relateren het aantal negatief geregistreerde kredieten aan het totale aantal in omloop – te berekenen op basis van het concept initiële leeftijd. De wanbetalingspercentages naar leeftijd bij raadpleging tonen echter een duidelijk invers verband tussen leeftijd en wanbetalingspercentage voor het geheel der kredieten (grafiek 2). De cijfers bevestigen daarmee de algemeen gangbare opvatting dat een jongere kredietnemer, gemiddeld beschouwd, meer risico inhoudt dan een oudere. Daarbij spelen allicht economische factoren een rol zoals het al dan niet hebben van een beroeps- of vervangingsinkomen en de hoogte ervan, werkzekerheid,... Ook de attitude en het gedrag van zowel de jongeren als de kredietgevers die zich tot deze doelgroep richten, moeten echter in beschouwing worden genomen.

Naar individuele kredietvormen vindt men ook een negatief verband terug tussen leeftijd en wanbetalingspercentage in het geval van de kredietopeningen en verkopen op afbetaling, met uitzondering dan voor de categorie 18-25 jaar voor wat deze laatste kredietvorm betreft. Voor de leningen op afbetaling is dat negatieve verband echter minder uitgesproken: het geldt niet voor de leeftijdsgroep van 18 tot 25 jaar, en vanaf de leeftijd van ongeveer 55 jaar slaat het om in een positief verband. Voor de hypothecaire kredieten, ten slotte, is het wanbetalingspercentage echter duidelijk positief gerelateerd aan de leeftijd, al dient wel te worden opgemerkt dat de percentages al bij al vrij laag blijven.

Een sluitende verklaring voor de positieve relatie tussen leeftijd en wanbetalingspercentage in het geval van hypothecaire kredieten in tegenstelling tot kredietopeningen en verkopen op afbetaling lijkt niet onmiddellijk voorhanden. De vaststelling lijkt te suggereren dat bij het achterstallig worden van de terugbetalingen van de diverse kredietvormen andere factoren een determinerende rol spelen. Frequentieverdelingen van de referentiepersonen naar wanbetalingsleeftijd lijken alleszins bovenstaande vaststellingen m.b.t. de diverse kredietvormen te bevestigen. Hoewel in de CKP onvoldoende gegevens voorhanden zijn om hypothesen hieromtrent te testen, kunnen een aantal elementen worden vermeld die, zij het wellicht deels, het afwijkende resultaat voor de hypothecaire kredieten zouden kunnen verklaren.

Zo leert de praktijk dat, in het geval van financiële moeilijkheden, eerst de betaling van andere, niet-gewaarborgde, schulden achterwege blijft alvorens de gezinswoning op het spel wordt gezet door de terugbetalingen van het hypothecaire krediet te staken. Van een aantal zogenaamde «passieve» bronnen of «trigger events» van schuldoverlast, of m.a.w. de tegenslagen des levens zoals jobverlies, scheiding, ziekte of langdurige werkonbekwaamheid van de kredietnemer (of eventueel de partner) die doorgaans in de literatuur m.b.t. wanbetalingen worden geciteerd, kan bovendien worden aangenomen dat ze proportioneel meer voorkomen in de oudere leeftijdsklassen.

Woonplaats

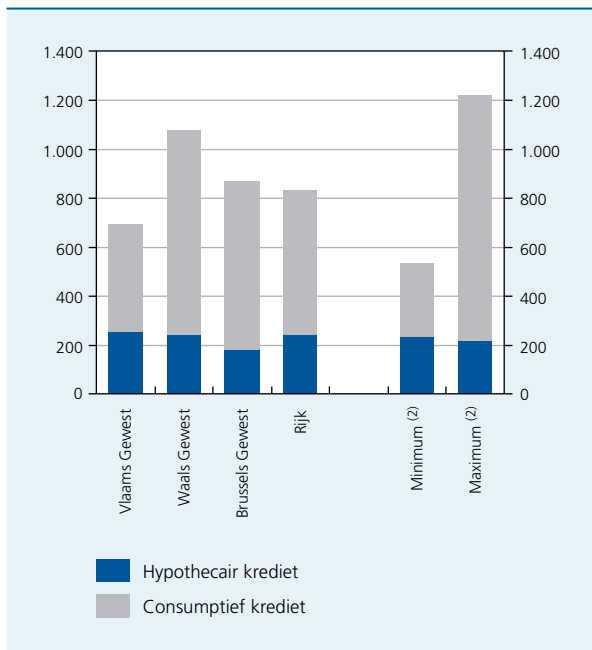
Om een idee te verkrijgen van de kredietbehoefte van de verschillende regio's, werd het aantal kredieten gerelateerd aan de meerderjarige bevolking.

Dergelijke benadering wijst uit dat de totale kredietbehoefte niet gelijk is over de gewesten (grafiek 3). Wallonië neemt relatief meer kredieten op dan Vlaanderen,

GRAFIEK 3

REGIONALE KREDIETBEHOEFTE

(aantal overeenkomsten per duizend personen van de meerderjarige bevolking ⁽¹⁾)

Bronnen : CKP en FOD Economie.

(1) Bevolkingscijfers : situatie op 1 januari 2004.

(2) Van de individuele arrondissementen.

en Brussel ligt tussen beide andere gewesten in. De rangschikking van de totale kredietbehoefte van de individuele arrondissementen uit de gewesten sluit zich overigens helemaal bij die geografische tweedeling van het land aan.

De hogere kredietbehoefte in Wallonië doet zich meer bepaald voor op het vlak van het consumptief krediet, en dit zowel voor het geheel als voor alle afzonderlijke vormen van het consumptief krediet. Inzake hypothecair krediet worden echter relatief meer leningen aangegaan in het Vlaams Gewest. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, ten slotte, bevindt zich qua behoeften inzake consumentenkredieten tussen beide gewesten in, maar staat voor de hypothecaire kredietbehoefte helemaal achteraan in de ranking van de individuele arrondissementen.

Om de regionale resultaten inzake wanbetalingen te beoordelen, wordt teruggerepen naar het concept «wanbetalingspercentage», waarbij de achterstallige overeenkomsten van een welbepaalde regio gerelateerd worden aan de uitstaande overeenkomsten van de betrokken regio (grafiek 4). Deze wanbetalingspercentages variëren aanzienlijk tussen de regio's onderling: het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is «koploper» met 9,5 pct., gevolgd door het Waals Gewest met 8,8 pct.,

terwijl het Vlaams Gewest met 5,8 pct. een percentage behaalt dat merkelijk onder het Rijksgemiddelde van 7,5 pct. ligt.

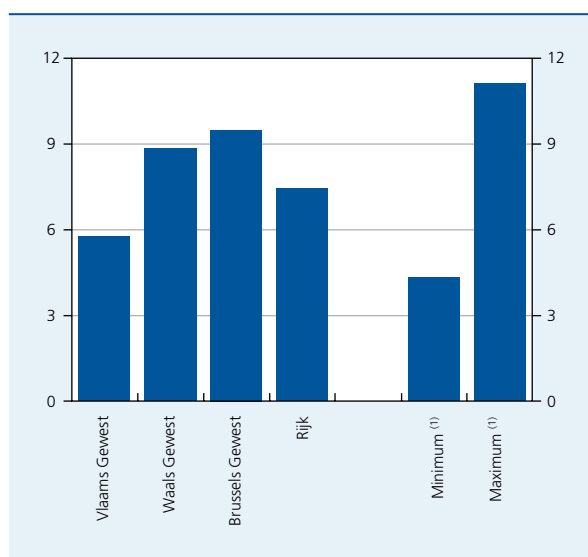
De ranking van de individuele arrondissementen geeft grosso modo eenzelfde beeld weer: de hoogste wanbetalingspercentages worden opgetekend in het zuiden van het land, in het bijzonder de arrondissementen uit Henegouwen en het arrondissement Luik, en de laagste in het noorden, en vooral Vlaams-Brabant. Beide landsgedeelten tellen evenwel opvallende uitschieters: aan Vlaamse zijde scoort met name het arrondissement Oostende relatief hoog, terwijl aan Waalse zijde het arrondissement Nijvel opmerkelijk laag in de rangschikking staat.

Verscheidene nationale en internationale studies inzake het wanbetalingsfenomeen wijzen enerzijds ondermeer op demografische factoren (leeftijd, opleidingsniveau, scheiding, vastgoedeigendom,...) als relevant voor het terugbetalingsgedrag. Anderzijds zijn er uiteraard ook economische factoren (inkomen, tewerkstelling/werkloosheid,...) die in dat verband een betekenisvolle rol kunnen spelen. Aangezien de in de CKP m.b.t. de kredietnemers geregistreerde informatie echter strikt beperkt is tot geboortedatum, geslacht en woonplaats, kunnen die mogelijke verklaringsgronden niet worden getest op micro-economische basis. De duidelijke noord-zuidopdeling

GRAFIEK 4

WANBETALINGSPERCENTAGES NAAR GEWEST

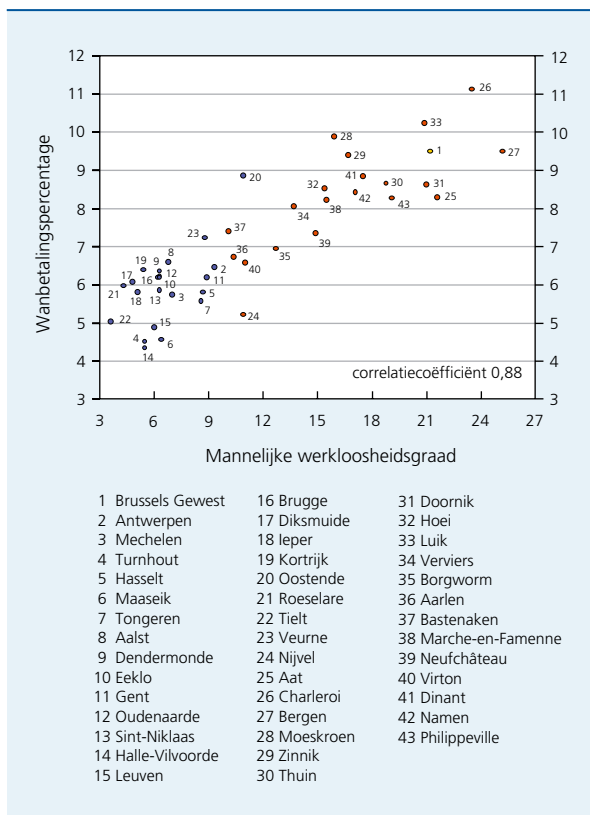
(achterstallige overeenkomsten in procenten van de uitstaande overeenkomsten naar gewest)

Bron : CKP.

(1) Van de individuele arrondissementen.

GRAFIEK 5 WANBETALINGSPERCENTAGE EN MANNELIJKE WERKLOOSHEIDSGRAAD ⁽¹⁾ PER ARRONDISSEMENT

Bronnen: CKP en RVA.

(1) Werkloosheidsgraad: situatie maart 2005.

inzake wanbetalingspercentages doet echter vermoeden dat regionale kenmerken, die zich allicht veeleer op het economische vlak voordoen, voor een stuk toch een verklaring kunnen bieden.

Een aantal regionale inkomensgerelateerde en demografische variabelen blijken alleszins sterk gecorreleerd met de wanbetalingspercentages. De huwelijksstatus, vertaald in het percentage gescheiden of gehuwde inwoners, vertoont zo zelfs op arrondissementeel niveau een onmiskenbare correlatie. In het bijzonder blijken echter de variaties in de (mannelijke) werkloosheidsgraad zeer sterk samen te hangen met de variaties in de wanbetalingspercentages tussen de arrondissementen (grafiek 5): beide reeksen zijn voor maar liefst 88 pct. gecorreleerd.

Besluit

Bij de analyse van de in de CKP positief en negatief geregistreerde overeenkomsten en personen, werd een eerste aanzet gegeven tot het opsporen van wanbetalerspro-

fielen, een onderzoekspad dat de Bank in het kader van de strijd tegen de overmatige schuldenlast in de toekomst nog verder wenst te bewandelen.

Op basis van geaggregeerde gegevens konden variaties in het leen- en terugbetalingsgedrag van de kredietnemers worden vastgesteld, afhankelijk van hun leeftijdsklasse en hun woonplaats.

De frequentieverdelingen van de referentiekredietnemers naar leeftijd bij eerste registratie in de Centrale blijken verschillend naargelang van de kredietvorm. Bepaalde kredietvormen worden zo, in overeenstemming met de levenscyclustheorie, door merklijk jongere kredietnemers aangegaan. De wanbetalingspercentages naar leeftijdsklassen zijn voorts negatief gerelateerd aan de leeftijd van de kredietnemer in het geval van de consumentenkredieten; voor de hypothecaire kredieten daarentegen blijkt er een positief verband te kunnen worden vastgesteld. Hoewel geen sluitende verklaring voor deze uiteenlopende onderzoeksresultaten kan worden aangereikt, suggereren deze vaststellingen dat voor iedere kredietvorm deels andere factoren een rol spelen in het wanbetalingsproces, en dat nuancering bijgevolg nodig is.

Ook wat het kenmerk «woonplaats» betreft, komt het onderzoek tot duidelijke verschillen voor zowel het leengedrag als het terugbetalingsgedrag van de kredietnemers. Niet alleen is de regionale kredietbehoefte zeer verschillend, maar ook in de samenstelling van de kredietportefeuille, en het relatieve beroep op de diverse categorieën van kredietverstrekkers is er een opvallend onderscheid tussen het noorden en het zuiden van het land waarneembaar. Die regionale verschillen komen overigens niet alleen tot uiting op het niveau van de gewesten, maar worden eveneens bevestigd op het niveau van de individuele arrondissementen. De noord-zuidtegenstelling komt eveneens tot uiting in de wanbetalingspercentages, en kan, zoals blijkt uit de percentages voor de belangrijkste individuele kredietvormen, niet louter toegeschreven worden aan de verschillen in de kredietportefeuille. Een aantal regionale socio-economische variabelen (werkloosheidsgraad, beschikbaar inkomen per hoofd en huwelijksstatus) blijken tevens sterk gecorreleerd met de arrondissementele wanbetalingspercentages.

Door de beperkingen van de in de CKP geregistreerde informatie, in het bijzonder die met betrekking tot de persoonskenmerken, is het niet mogelijk deze vaststellingen grondiger te analyseren. Verder onderzoek is echter noodzakelijk om nieuwe inzichten in het wanbetalingsproces te verwerven en tot een meer genuanceerd beeld te komen, teneinde gefundeerde en betrouwbare wanbetalersprofielen te kunnen opstellen.